

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

แนวความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยได้มีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ในระยะแรก ๆ นั้นรัฐบาลไทยพยายามพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเบื้องต้นก่อน เพราะมีความเชื่อว่าหากเศรษฐกิจดี ประชาชนก็จะอยู่ดีมีความสุข รัฐบาลจึงได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก (สุวกิจ ศรีปีดถา, 2549 : 1) กล่าวคือ เน้นการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น การคมนาคม ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการจัดสร้างระบบชลประทานอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เป็นศักยภาพของสังคมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป การพัฒนาดังกล่าวต้องใช้เงินทุนจากต่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) เป็นฐานสำคัญจึงทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านหนี้สินและด้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม ปรากฏว่ารายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มไม่เกิดการกระจายรายได้ ไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง การพัฒนาในช่วงต้น ๆ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น มักจะเน้นไปที่การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติจากพื้นที่รอบ ๆ มาใช้ประโยชน์อย่างมากมา ทำให้คนที่อยู่บริเวณเหล่านั้นไม่ได้มีรายได้อะไรเพิ่มขึ้น บางครอบครัวกลับมีความยากจนลง ปัญหาการกระจายรายได้ยังคงมีอยู่ต่อไป จึงถือเป็นการพัฒนาแบบไม่มีรากฐาน คือโตแบบไม่แข็งแรง ไม่มีการใช้และรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรง รัฐบาลประกาศให้ค่าเงินบาทลอยตัวในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ผลกระทบคือ ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมหลายแห่งต้องปิดกิจการลง ทำให้คนงานถูกเลิกจ้างงาน ต้องอพยพกลับชุมชนเดิม ภูมิตำนาเดิมซึ่งอยู่ในชนบท ซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ หนีกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมและยังนำเป็นห่วง เพราะปัจจัยการผลิตหลัก เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ มีราคาสูงขึ้น เป็นผลทำให้ต้นทุนการผลิตในภาคเกษตรกรรมสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรก็มีหนี้สินมากขึ้น และไม่มีเงินทุนเพียงพอในการทำการเกษตร ถึงแม้ว่าจะขายได้ราคาก็ไม่คุ้มทุน เพราะผลผลิตได้ถูกเปลี่ยนมือ

เป็นของเจ้าหน้าที่ตั้งแต่ยังไม่เก็บเกี่ยว เกษตรกรแทบไม่ได้อะไรจากอาชีพนี้เลย ทำให้เกิดปัญหาในคนส่วนใหญ่ และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คนทุกระดับในสังคมไทย จึงทำให้ทุกฝ่ายเริ่มตระหนักถึงแนวทางการพัฒนา โดยให้ความสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพและพัฒนาฐานรากให้เข้มแข็ง ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้นมา รัฐจึงต้องปรับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจากเดิมที่เน้น “เงิน” เป็นตัวตั้งมานั้น “คน” เป็นตัวตั้ง (กฤติกา แสนโกชนัน, 2546 : 2) อีกทั้งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด วิสัยทัศน์ของสังคมไทยและแนวทางการพัฒนาประเทศ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ัญญะริญแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เน้นแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาที่ขาดความสมดุลด้านเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาในช่วงดังกล่าว คือ การมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาคและชนบทให้พึ่งตนเองได้ มีเศรษฐกิจชุมชนมั่นคงและเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของราษฎรในชนบท โดยการส่งเสริมสนับสนุนครอบครัวชุมชน ให้มีการริเริ่มทำธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และบริหารจัดการภายใต้ความร่วมมือของภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 3)

การพัฒนาชนบทที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนและองค์กรประชาชนอื่น ๆ ได้เสนอทางเลือกซึ่งสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ การทำเกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ และงานธุรกิจชุมชน การเกษตรแบบผสมผสานเป็นทางออกของการเอาชนะความแห้งแล้ง เพื่อผลิตอาหาร โดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ซึ่งไม่ก่อให้เกิดรายได้สู่ครอบครัว เกษตรกรจึงพยายามที่จะแสวงหาหนทางที่จะสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้กับสังคมของตนเอง โดยเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายก่อให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชนขึ้น และธุรกิจบางอย่างก็เป็นที่ยอมรับของตลาด สามารถสร้างรายได้ที่ดีให้กับเกษตรกร (บงกช หงส์คำมี, 2547 : 2) กิจกรรมของธุรกิจชุมชนมักมาจากอุตสาหกรรมที่ทำกันในครัวเรือนของชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่ และสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการ การอาศัยแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญ

ในการผลิต (Labor Intensive) ย่อมก่อให้เกิดการจ้างงานมากกว่ากิจกรรมขนาดใหญ่ และยังช่วยทำให้เกิดการกระจายรายได้ เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย (ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์, 2543 : 33) ดังนั้น การประกอบธุรกิจชุมชนจึงถือเป็นทางออกทางหนึ่งของการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ เนื่องจากธุรกิจชุมชนใช้ทุนในการประกอบการน้อย ส่วนใหญ่จะใช้วัตถุดิบจากภาคการเกษตร และการประกอบการสามารถทำควบคู่กับภาคการเกษตรได้ โดยยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการกำหนดแนวทางพัฒนา คือ การเน้นให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การริเริ่มแนวทางการทำธุรกิจชุมชน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และบริหารจัดการโดยชุมชน ภายใต้อำนาจร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนส่งเสริม เพราะธุรกิจชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ สร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มได้เข้าใจและเรียนรู้ การดำเนินงานกิจกรรมในรูปแบบของกลุ่มได้ถูกต้อง อีกทั้งฝึกการบริหารงานกลุ่มในรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนคือ ก่อให้เกิดความร่วมมือของประชาชน การแสวงหาผู้นำ การเสียดสผลประโยชน์ส่วนตน การประสานงาน ความรับผิดชอบร่วมกัน และการขยายผลของกิจกรรม (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2546 : 6) ส่งผลต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ ธุรกิจชุมชนจะมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเองโดยการใช้ต้นทุนในชุมชนท้องถิ่นของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการประกอบการ และเกิดการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเพื่อสร้างพลัง และความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นอีกหนทางเลือกในการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนชนบท

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ทางตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรภายในจังหวัดมีการประกอบอาชีพในภาคการเกษตร เกษตรกรเหล่านี้มีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก อีกทั้งความเป็นอยู่และรายได้เฉลี่ยต่อหัว (Per Capita Income) 31,495 บาท เป็นอันดับที่ 12 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นอันดับที่ 49 ของประเทศ (สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม, 2550 : 2) เกษตรกรจึงมีความต้องการที่จะหาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้เข้าสู่ครอบครัวนอกเหนือจากรายได้ทางการเกษตร โดยมีแนวคิดที่จะมีการรวมกลุ่มกัน

เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนขึ้น เพื่อที่เกษตรกรทุกคนจะได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ปัจจุบันในจังหวัดมหาสารคามมีกลุ่มธุรกิจชุมชนประมาณ 198 กลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่เข้าร่วมโครงการคัสตอร์สคูดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2552 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. 2552 : 2) โดยแบ่งออกเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 5 ดาว มีจำนวน 6 กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 4 ดาวมีจำนวน 36 กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 3 ดาว มีจำนวน 81 กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 2 ดาวมีจำนวน 65 กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 1 ดาว มีจำนวน 10 กลุ่ม โดยมีจำนวนสมาชิก 2,970 คน

ถึงแม้ว่า ธุรกิจชุมชนจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในจังหวัดมหาสารคามก็ตาม แต่การดำเนินงานธุรกิจชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมาก็ได้ประสบปัญหาอุปสรรค หลายด้านในการดำเนินงาน จนทำให้บางกลุ่มล้มเหลวและยุบตัวไปในที่สุด ยกตัวอย่างปัญหาที่ผ่านมา เช่น การขาดเงินทุนหมุนเวียน การขาดทักษะในการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ การขาดทักษะและเทคนิคใหม่ ๆ ในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือการพัฒนาองค์กร เป็นต้น (ลัดดาวัลย์ แสงทับ. 2552 : สัมภาษณ์) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนดังกล่าวประสบกับปัญหาในหลายประการ สอดคล้องกับรายงานการศึกษาของ จันทรา ทองประดิษฐ์และคณะ (2548 : 191) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัญหาของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าดอกไม้ หมู่ที่ 8 ตำบลเหล่าดอกไม้ กิ่งอำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม คือ ประการแรก กลุ่มทอผ้าประสบปัญหาการขาย เนื่องจากขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการธุรกิจ ด้านการตลาด ตลาดแคบและจำกัด โดยผู้ซื้อมีเฉพาะข้าราชการในจังหวัดมหาสารคามเท่านั้น ประการที่สอง สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ยังมีน้อยคือที่สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอนันทบุรี และที่ศูนย์ OTOP จังหวัด ประการที่สาม ผลิตภัณฑ์บ้านเหล่าดอกไม้ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ประการที่สี่ กลุ่มสมาชิกทอผ้าไหมบ้านเหล่าดอกไม้ยังไม่มีบรรจุกุญแจ ประการที่ห้า ลวดลายสีสันทันสมัย ประการที่หก ผลิตภัณฑ์มีราคาสูง ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ กฤติกา แสนโภชน (2546 : 177) ที่กล่าวว่า สภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนส่วนมากมี ปัญหาเรื่องเงินทุน การบันทึกข้อมูลรายรับ-รายจ่าย แยกประเภทรายรับ-รายจ่ายไม่ได้ ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริง ไม่ได้จัดทำรายงานทางการเงิน ไม่ทราบกำไรขาดทุนที่แท้จริง การผลิตสินค้าไม่ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อสินค้า ไม่มีการสำรวจตลาด ไม่ได้วางแผนการตลาด การผลิตสินค้ายังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน

ในทำนองเดียวกันกลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคามที่เข้าร่วม โครงการ คัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2552 มีผลิตภัณฑ์ที่ได้ระดับ 4 ดาว และระดับ 5 ดาว จำนวน 42 กลุ่ม จากทั้งหมด 198 กลุ่ม (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด มหาสารคาม, 2552 : 2) หรือประมาณร้อยละ 21 ของจำนวนกลุ่มธุรกิจชุมชนทั้งหมด เนื่องจากผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุผล ดังกล่าวข้างต้นให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ควรจะได้มีการศึกษาหาสาเหตุที่แท้จริง ที่ทำให้ธุรกิจ ชุมชนในจังหวัดมหาสารคามไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และมีปัจจัยในการดำเนินงาน อะไรบ้างที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยจะสร้างรูปแบบการพัฒนา การดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม จากนั้นจะทำการทดลองและประเมินผล รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นแนวทางใน การดำเนินงาน ส่งเสริมให้กลุ่มธุรกิจชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถดำเนินการต่อไปได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชนอื่น ๆ ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไปด้วย

คำถามการวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน
2. รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อประเมินผลรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน จังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (กล่าวไว้ในบทที่ 2) ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นสมมติฐานเพื่อใช้ทดสอบความถูกต้องของทฤษฎีได้ว่า

1. ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านคณะกรรมการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยด้านการทำกิจกรรมกับภายนอก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด และปัจจัยด้านการบริหารการเงินและทุน มีผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม
2. หลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผลการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนมีผลการดำเนินงานดีขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ไว้ดังนี้

1. พื้นที่เป้าหมาย เป็นการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม คือ ธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม 198 กลุ่ม จำนวนสมาชิก 2,970 คน
2. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ
 - ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน จังหวัดมหาสารคาม
 - ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าชุมชน เนื่องจากมหาสารคามเป็นจังหวัดที่มีความเข้มแข็งในการทอผ้ามานาน มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านที่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งไปขายต่างประเทศได้ ดังเช่น ผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดมหาสารคาม
 - ระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนกับกลุ่มทดลอง คือ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านกุดรัง บ้านดอนโง บ้านหนองป่าน บ้านหนองบัว หมู่ 2 บ้านหนองบัว หมู่ 15 ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1) ประชากร ได้แก่ กลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 198 กลุ่ม ที่เข้าร่วมโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2552 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. 2552 : 2)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มธุรกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 132 กลุ่ม โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane. 1973 : 727)

3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1) ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน คือ

- 1.1) ปัจจัยด้านผู้นำ
- 1.2) ปัจจัยด้านคณะกรรมการ
- 1.3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 1.4) ปัจจัยด้านการทำกิจกรรมกับภายนอก

2) ตัวแปรคั่นกลาง ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงเหตุและผล คือ

- 2.1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
- 2.2) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต
- 2.3) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด
- 2.4) ปัจจัยด้านการบริหารการเงินและทุน

3) ตัวแปรตาม ซึ่งเป็นปัจจัยผลลัพธ์ คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน

3.2 กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 2

กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าชุมชน จำนวน 20 คน ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 กลุ่มทดลองและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 3

3.3.1 กลุ่มทดลอง ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านกุครึ่ง บ้านคอนโมง บ้านหนองป่าน บ้านหนองบัว หมู่ 2 และบ้านหนองบัว หมู่ 15 ตำบลกุครึ่ง อำเภอกุครึ่ง จังหวัดมหาสารคาม

3.3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน
- 2) ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ได้แก่ กำไรสุทธิของธุรกิจชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการ กิจกรรม โครงการหรือแนวทางการดำเนินงานจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในเชิงบวก โดยวิธีการหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้
2. ธุรกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของคนในชุมชนเป็นกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ หรือธุรกิจขนาดเล็กในชนบท เพื่อดำเนินการทางธุรกิจที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถปรับฐานคิดและวิธีคิด มุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดการอย่างครบวงจร ทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด
3. ความสำเร็จของกลุ่มที่ดำเนินธุรกิจชุมชน หมายถึง การที่กลุ่มได้มีการรวมตัวกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน มีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ก่อให้เกิดความสำเร็จของกลุ่ม โดยพิจารณาได้จากกำไรสุทธิของธุรกิจชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการพัฒนาการผลิตไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์
4. ปัจจัยในการดำเนินงาน หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย
 - 4.1 ปัจจัยด้านผู้นำ หมายถึง ผู้นำของกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่สมาชิกให้การยอมรับนับถือ และให้ความไว้วางใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับสมาชิก
 - 4.2 ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม หมายถึง คณะบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่ม และได้รับการแต่งตั้งจากสมาชิกกลุ่มให้ทำหน้าที่ในการบริหารงานตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

4.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชน ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามผล ที่ส่งผลให้กลุ่มธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

4.4 ปัจจัยด้านการทำกิจกรรมกับภายนอก หมายถึง ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยทั่วไปจะมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐ องค์กรพัฒนา เอกชน นักวิชาการหรือสถาบันการศึกษา และภาคธุรกิจเอกชน

4.5 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดโครงสร้างกลุ่ม กฎระเบียบ บทบาทหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิก มีส่วนในการตัดสินใจร่วมกันในการวางแผนการผลิต การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย การติดต่อประสานงาน และการแก้ไขปัญหา

4.6 ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต หมายถึง การวางแผนในการผลิต กำหนดคุณภาพ วัตถุดิบ การตรวจสอบคุณภาพสินค้า สวดลายสีส้น การคิดค้น และปรับปรุงการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

4.7 ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด หมายถึง กระบวนการวางแผนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การจัดจำหน่าย การโฆษณาส่งเสริมการขาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม คือ ผลตอบแทนที่เป็นกำไร

4.8 ปัจจัยด้านการบริหารการเงินและทุน หมายถึง การวางแผนและการบริหารจัดการในด้านการเงินและทุนของกลุ่มธุรกิจชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้สารสนเทศว่าด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน
2. ได้รูปแบบของการพัฒนาธุรกิจชุมชน ที่สามารถนำไปพัฒนาธุรกิจชุมชนจนสามารถแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนได้
3. เป็นตัวอย่างการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน